

Vastaväittäjän lausunto Mari Pulkkinen väitöskirjasta "Salattu, suoritettu ja sanaton suru. Läheisen menettäminen kokonaisvaltaisena kokemuksena" (Tuija Hovi)

Tuija Hovi
Turun yliopisto

Mari Pulkkinen uskontotieteellinen tutkimus, *Salattu, suoritettu ja sanaton suru. Läheisen menettäminen kokonaisvaltaisena kokemuksena* on laajuudeltaan mittava ja luonteeltaan perusteellinen tutkimus, joka tarkastelee läheisen ihmisen kuoleman synnyttämää surua 2000-luvun Suomessa. Tämä tutkimus jatkaa ja uudistaa kuolemakiinnostuksen virittämää vahvaa linjaa suomalaisessa uskontotieteessä. Liittyessään surutematikan kasvavaan monitieteiseen tutkimukseen, johon lukeutuvat esimerkiksi kiinnostus sosiaalisen median tarjoamiin keinoihin henkilökohtaisen surun ilmaisemiseen sekä kollektiivisen surun ilmiöihin, Pulkkinen työ on tänä päivänä tutkimuksellisesti ajankohtaisempi kuin ollessaan vielä orastavana tutkimusideana.

Tutkimustehtäväkseen Mari Pulkkinen on asettanut tavoitteen ymmärtää läheisen menettämisen surua yksilöllisenä, yhteisöllisenä sekä yhteiskunnallisena ilmiönä. Pulkkinen valitsemaa tutkimusasetelmaa motivoi suruteeman perifeerisyys omalla alalla, uskontotieteessä. Vaikka kuolema on kiehtonut uskontotieteilijöitä pitkään ja monin tavoin, tekijä on osoittanut, että sen tuottamaa surua ei ole kuitenkaan vielä problematisoitu riittävästi. Taustatukea ja peilauspintaa hän on löytänyt muilta tieteenaloilta, erityisesti psykologian, psykiatrian, terveys- ja hoitotieteellisen sekä teologisen tutkimuksen piiristä. Omaa tutkimustehtäväänsä Pulkkinen on taustoittanut laajalla kotimaisella sekä kansainvälisellä tutkimuksella, jota hän on keskustellut ansiokkaasti omien tulostensa kanssa.

Tekijän kriittinen katse kohdistuu vallitsevaan paradigmaan eri alojen surua käsittelevässä tutkimuksessa. Tarvetta ei-patologisoivien ja ei-anomalisoivien näkökulmien etsimiselle ovat antaneet erityisesti aiemman tutkimuksen normatiiviset käsitykset surusta, esimerkiksi käsitys sen etenemisestä toisiaan seuraavien vaiheiden kautta, suorituksena ja selviytymisenä. Vallitsevan psykologisen käsityksen mukaisen tunnekeskeisyyden sijaan hän on halunnut osoittaa surun olevan kokonaisvaltainen kokemus, joka käsittää emotionaalis-kognitiivisen aspektin lisäksi myös toiminnallisen sekä käsitteellisen ja kielellisen puolen. Kokonaisvaltaisen kokemuksen määrittelyyn on otettu tukea uskonnollisen kokemuksen määrittelystä.

Normatiivisten surukäsitysten rinnalla kvalitatiivisen tutkimuksen puutteen Pulkkinen osoittaa antavan tilaa juuri kulttuurintutkimukselliselle lähestymistavalle, jota hän vahvasti omassa tutkimuksessaan toteuttaa. Pulkkinen tutkimustapa on aineistolähtöinen. Se perustuu vuosien 2003 ja 2005 välisenä aikana kirjoituskutsuin kerättyyn ja 159 vastaajan tuottamaan kirjeaineistoon. Aineisto käsittää tekijän mukaan 600 sähköiseen muotoon kirjoitettua liuskaa. Kantasuomalaisista vastaajista 11 on miehiä ja 144 naisia. Aineisto on koottu tarkoituksenmukaisella, kulttuuri- ja perinnetieteissä usein käytetyllä tavalla. Otos on maantieteellisesti kattava mutta vahvasti naispuolisiin vastaajiin painottuva. Sitä voitaneen kuitenkin pitää yhtenä tutkimustuloksena sikäli, että se osaltaan kertoo miesten surun ja suremisen marginaalisuudesta ja sen sanoittamisen haasteellisuudesta, mitä tekijä on työssään pohtinutkin. Kirjeaineiston systemaattinen käsittely käy ilmi liitteenä esitetystä taulukosta. Periaatteet tutkimusaineistojen jatkokäyttämömahdollisuuksien suhteen ovat keruuajankohdan jälkeen tarkentuneet, joten tätä kysymystä ei ole erikseen nostettu esille. Muilta osin tekijä on ottanut tutkimuseettiset näkökohdat huolellisesti huomioon. Oheismateriaalina on käytetty päiväkirjoitteita, sitaatteja kaunokirjallisuudesta sekä oppinäytetyötä.

Kirjeaineiston käsittely ja analyysimenetelmä on kuvattu selkeästi. Pulkkinen on käyttänyt melko

perinteistä hermeneuttisesti rakentuvaa, toistuvaa lähilukua. Vaikka tekijä itse sanoutuu irti narratiivisen tutkimuksen käyttämisestä analyysissään ja tulkinnessaan, on teemoitteluun perustuva lähiluku lähellä kerronnan ja kerronnallisuuden tarkastelua eli narratiivista tutkimusta, jossa jäljitetään kerronnan tuottamia ja välittämiä merkityksiä ja prosesseja. Yhtäältä on tutkittu itse suremista ilmiönä, toisaalta sen ilmaisemista. Ajallisesti pitkäkö tutkimusprosessi on tuottanut hioutuneen holistisen analyysimallin surukirjeiden tarkastelulle. Analyysimalli koostuu surukokemuksen kolmen ulottuvuuden tarkastelusta kahdessa eri kontekstissa. Käsittämisen, käsittelyn ja käsitteellistämisen ulottuvuuksia on suhteutettu kokijan henkilökohtaiseen elämänkulkuun sekä ajallisesti varioivaan kuolemankulttuuriin. Pulkkinen tulkinna kuolemansurun moniulotteisuudesta suhteessa elämänkulun kerrostumiseen ja merkityksellistämiseen sekä muuttuvaan kuolemankulttuuriin tuo esiin monia kiinnostavia ja yllättäviäkin näkökohtia, kuten esimerkiksi surun identiteettiä ja itseymmärrystä rakentavana ja toimijuutta tuottavana elämän ja olemisen tilana, josta ei välttämättä edes haluta selviytyä täydellisesti.

Tekijä on esimerkillisellä tavalla hahmotellut kehittämänsä analyysimallin kuvalliseen muotoon. Kaavio havainnollistaa hyvin tutkimustehtävää sekä surun kokonaisvaltaista luonnetta. Samoin edellä mainittu liitteenä oleva taulukko ”Tutkimusaineiston erittely” on informatiivinen tiivistys aineistosta. Tekijä olisi voinut harkita useammankin lukijaa helpottavan graafisen esityksen sisällyttämistä tekstiinsä. Työ kokonaisuutena on johdonmukainen ja teksti sinänsä loogisesti etenevää mutta sen kumuloituvasta luonteesta johtuen paikoin itseään toistavaa. Väitöskirjaan ei ole sisällytetty tekijä- ja asiasanahakemistoa. Se lisäisi paljon teoksen käytettävyyttä.

Tekijä esittää mielenkiintoisia jatkotutkimusavauksia ja osoittaa tutkimuksellaan olevan myös yhteiskunnallista merkittävyyttä sen tarjotessa uudenlaista tutkimustietoa kuoleman ja surun kanssa työskentelevien ammattilaisten hyödynnettäväksi. Pulkkinen käsittelee yksilöllisen kokemisen ja kulttuurisen kontekstin suhdetta kulttuuristen vaikutteiden merkityksinä henkilökohtaisessa surussa. Tässä suhteessa miltei pelkästään evankelisluterilaisista kantasuomalaisista koostuva otos voisi niin ikään jatkotutkimusmahdollisuuksia kartoitettaessa laajentua esimerkiksi maahanmuuttajataustaisiin vastaajiin. Samoin eri uskontokuntien tai vähemmistöryhmien edustajien kokemukset olisivat luonteva uskontotieteellisen jatkotutkimuksen aihe.

Tekijä osoittaa hallitsevansa surututkimuksen ja kuolemankulttuurin tutkimuksen monitieteisen kentän ja on myös osannut hyödyntää sitä oman aineistonsa analyysissä ja tulkinnessa. Tutkijan position pohdinta ja position muuttuminen tutkimuksen kuluessa on niin ikään tuotu esiin herkillä ja kiinnostavalla tavalla suhteessa tutkimuskohteen ymmärtämiseen. Kriittinen ote kantaa läpi koko tutkimuksen. Laajaa lukeneisuutta osoittava kirjallisuusluettelo antaa ymmärtää, ettei tekijällä itsellään kuitenkaan ole vielä omaa julkaistua tuotantoa. On toivottavaa, että tämän tutkimuksen anti päätty tulevaisuudessa artikkeleiksi myös kotimaisiin sekä kansainvälisiin tiedejulkaisuihin.